

Algimantas ČEKUOLIS

Iš ko šaiposi
pasaulis

ROMALI DEVLET ADAMI
ROMAN GOVERNOR
TRADUCIUM S. XVI
1857

Alma littera

SUVALKIEČIŲ PILVŲ MŪŠIS

KAI JUOS PAMATAI, PASIDARO RAMIAU.

Keturi vyrai kaip spintos, keturios jų žmonos. Šios įvairaus sudėjimo, bet visada plūša net kelionėje, vyrus patvarko ir paprotina. Visi – šiek tiek giminės.

Pamatai ir aišku, kad grupei nieko blogo nenutiks.

Per savo jau netrumpą gyvenimą esu pakeitęs kelias profesijas. Niekada nebuvau paviršutiniškas strakalas makalas.

Penktoji profesija – vadovas grupių kelionėse – man patiko labiausiai.

Niekada iki tol nebuvau su gana margaspalviu būriu lietuvių atsidūręs ekstremalioje situacijoje, o iš vienos išsikapstęs tuojau pat pakliuvęs į kitą. Iliuzija, kad kelionės – palaimingas poilsis. Bent ne vadovui. Ekskursija į tolimus Europos kraštus – Italiją, Portugaliją, Ispaniją; važiuoji jau seniai atgyvenusiu autobusu. Naujų nebuvo, visi su dusuliu, į kalną vos užkopia. Grįžus – lėktuvu į Tailandą. Po mėnesio – Kinija, dar po mėnesio – Japonija.

Pasakoji autobuse žmonėms per garsiakalbį, ką jie mato ar tuoj pamatys, o atvažiavus paaiškėja, kad penkiems nėra vietos viešbutyje, kad autobusui smarkiai suvėlavus virėjas jau išėjo, bus tik šalti užkandžiai.

Viena pora taip susibarė, kad autobuse reikėjo persodinti, paskui vis tiek susimušė.

Klausiu, kiek metų jūs vedę?

Aštuonerius.

Bet vienas kitą perprato tik dabar.

Namie galima patylėti, išeiti į barą ar pas ką nors į svečius, galima įsijausti į gnaibantį širdį serialą televizijoje. O kelionėje tenka būti susipynusiems.

Viešbutyje jie pareikalavo iš manęs atskirų kambarių. Bet pinigų primokėti neturi. Neparūpinsi jiems atskirų kambarių – dar pasmaugs vienas kitą.

Grupei apsistojus atkampiam džiunglių viešbutyje, vienam keleiviui būtinai įsiskausta dantį. Kitam vidurius paleidžia autobusui važiuojant Alpių serpantiniais.

Grupė buvo nemaža, trisdešimt žmonių, bet suvalkiečiai griežė pirmu smuiku. Buvo pasikaustę. Paskui sužinojau, kad internete jie išnaršę visą pasaulį. Man jie buvo nepažįstamo kirpimo Lietuvos ūkininkai – po beveik tūkstantį hektarų savos žemės, dar tūkstantį nuomojantys. Rudenį sudoroję derlių ir gerai pardavę grūdus, visi traukia kur nors į užsienį. Kombainų, traktorių ir sunkežimių turi po dvidešimt trisdešimt.

Atvykome į Keniją.

Atogrąžose smagiausia akimirka, kai išlipi iš lėktuvo. Iškart visas aprasoji it į skalbyklą įėjęs, nes lėktuve buvo vėsu ir sausa, o čia karšta ir drėgna. Eini oro uosto cementu, viena tavo koja dar Vilniuje. Aplink nė vieno baltaveidžio. Už neįprastai aukštos vielų tinklo tvoros kyšo ilgi žirafų kaklai ir nustebusios akys.

Atsigręžiu į grupę – visi išsišiepę kaip negriukai, kuriems parodė saldainių maišelį.

Nesakysiu grupės turistams, kad žirafos visada taip žiūri. Laiko Afrikai tapti kasdienybe dar bus į valias.

Mes žirafas nevalingai sužmoginame. Atrodo, jeigu kaklas išstempas, tai ji trokšta ką nors pamatyti. Dar tie maži ragiukai kaip antroji ausų pora. Atrodo, lyg smalsiai klausosi. Ir didelės it nupieštos akys. Tarsi tu jai labai įdomus. O jos kitokio kaklo, ausų ar akių neturi. Nebent užpakalį tau atsuks. Be to, čia, prie oro uosto, jos ne laukinės. Jos šiame užtvare tam, kad atvykėlis iš karto pasijustų Afrikoje.

Mūsų laukia penki visureigiai, kiekviename po vietos vairuotoją, kartu gidą. Mano visureigyje – Obanga. Važiuojame plentu, duobių ruožai kartais po porą kilometrų. Abiem šalikelėmis tirštai traukia žmonės. Ankstyvas rytas, turbūt traukia į darbus. Apsivilkę lengvai, drabužiai nepalaikiai, afrikietišku ar arabišku apdaru nematyti.

Mūsų kelionės maršrutas sudėstytas dar Vilniuje, „Švitėje“. Pirmiausia važiuojam į savaną, sausą lygumą šalies centre, į Masajų Marą.

Netiesa, kad Afrika sueuropėjo. Kolonizatoriams išėjus, afrikietiškas tapo pasididžiavimo objektu, jis įtvirtintas įstatymų. Pietų Afrikos Respublikos prezidentas Džeikobas (*Jacob*) Zuma 2012 metais oficialiai turėjo 6 žmonas ir 18 vaikų. Kenija, nors gan moderni šalis, neseniai priėmė įstatymą, oficialiai įteisinantį daugpatystę. Kenijos rekordininkas buvo Acentusas Akuku Ogwela (*Ogwela*). Turėjo 130 žmonių ir 210 vaikų. Jis mirė sulaukęs 92 metų. Jo sūnus Tomas – gydytojas, turi savo kliniką, bet tik tris žmonas. Daugpatystė Afrikoje nieko nestebina ir nebūtinai visi vyrai čia turi daug žmonių.

Mūsų visureigiai pradėjo leisti skardžio kraštu. Skardis aukštas kaip daugiaaukščio namo siena. Kelias iškirstas įžambiai – kitaip nugarumėm žemyn.

Esame keistoje žemės vietoje – Rytų Afrikos lūžių zonoje, proplaišoje (angliškai – *rift*). Prieš 100 milijonų metų rytinė Afrikos tektoninės plokštės dalis atplyšo ir pamažu ėmė dreifuoti į rytus, Indijos link. Vingiutas plyšys eina nuo Libano ir Sirijos Artimuosiuose Rytuose per dabartinį Izraelį, Jordano slėnį, toliau per Etiopiją, Keniją, Ugandą, Tanzaniją, Mozambiką. Šešių tūkstančių kilometrų randas Žemės veide. Kur plyšys buvo gilesnis, atsirado jūros – Negyvoji ir Raudonoji, kur seklesnis – didieji ežerai, visada nutįsę ir tyvuliuojantys šiaurės ir pietų kryptimi.

Pasirodo, turint proto ežerai – didelė nauda. Olandai visą laiką augindavo gėles ir jomis aprūpindavo Europą. Bet žemės Olandijoje mažai. Šiltnamius reikia kūrėti.

Apsukrūs olandai rado vietą, kur ponas Dievulis jau buvo įkūręs šiltnamius – Kenijoje ir Tanzanijoje, prie didžiųjų ežerų. Išmaniai sugalvojo. Pastatė brezentines palapines, kiekviena dydžio kaip penki

mūsų klojimai. Pigu, greita, ir lengva išvėdinti. Tokių kluonų ežerų pakrantėse ištisi miesteliai. Čia auginamos visokiausios gėlės, bet stengiamasi puoselėti pačias vertingiausias – rožes, orchidėjas.

Ankstyvą rytą, kai dar vėsu ir ne visos gėlės išsiskleidusios, jos nukerpamos, sudedamos į ilgas kartono dėžutes, išklotas minkštu popierium, – ir į lėktuvą. Olandijoje dėžutės perkraunamos, ir apie pietus jau gali atsidurti ant prekystalių Vilniuje ir Kaune.

Dar stebimės, kodėl olandai gerai gyvena.

Erdviuose palapinių angaruose galima geriausius vaisius ir rečiausias vaistažoles auginti.

Visur kitur to fantastiškai didžiulio lūžių griovio dugną užpildė geologinės sąnašos. Ant jų sužėlė žolė, krūmai, medžiai, atkeliavo žvėrių. Visas tas platusis slėnis – Rytų Afrikos savana. Joje apsigyveno ateiviai iš centrinės ir vakarinės Afrikos. Jie buvo medžiotojai, dvėselienos valgytojai, vaisių ir šaknelių rinkėjai, nenuoramos, visada ieškoję kur geriau. Jų palikuonys irgi paveldėjo nerimasties kirminą. Kai kurie jų po keliolikos tūkstančių metų – žmonijos istorijos atžvilgiu tai akimirka – derlinguoju slėniu patraukė į šiaurę. O paskui – nes avantiūristo šeimoje vaikai dažnai irgi linę eiti tėvų pėdomis – persikėlė per Raudonąją jūrą ir pasuko kas į Aziją, kas į Europą.

Jie – europiečių protėviai. Juoda oda šaltame klimato per kelias kartas išbąla. Lietuvių šaknys irgi čia. Tą patvirtina mūsų genai ir archeologų iškasenos.

Važiuojame savana. Akacijų lajos plačios kaip skėčiai. Daug krūmokšnių. Šalia kelio – jeigu tai kelias – ganosi banda veršelių. Tik keista – vien veršiai. Ir elgiai keistai. Paskabo žolės, pakelia galvas, pakarpo ausimis ir vėl skabo.

Čia visai ne veršeliai, o antilopės. Balta papilvė, trumpa kaip triušio uodegytė visą laiką virpa.

Vairuotojas paaiškina: antilopės ausimis karmo ne dėl mūsų. Automobilai joms nerūpi. Obanga rodo – netoliese tyko gepardas. Stambi plėšri katė. Bet gepardui mes irgi nerūpime. Sėlina lėtai, tyliai statydamas pėdas į vieną eilę, kaip pėdina visų rūšių katės. Kaip linkusios

koketuoti moterys ir manekenės, demonstruojančios madas. Tik gepardas prie bandos sėlina lėčiau už moterį.

Antilopės irgi nepėsčios. Kiek gepardas priartėja, tiek banda, nenustodama skabyti žolės, atsitraukia.

Vairuotojai pasikalbėjo mobiliaisiais ir nutarė laukdami stebėti. Išjungiam variklius.

Gepardas neva suka į šoną. Taip prie bandos tikisi prisėlinti arčiau. Bet antilopės perpranta manevrą. Traukiasi toliau nepaliaudamos skabyti žolės. Tūkstančius metų trunka toks žaidimas.

Pamatęs, kad gudrybės nepadės, gepardas metasi šuoliais bandos link.

Obanga šaukia: „Action!“ – ir juokiasi. Tai kino ir televizijos komanda: „Ijungti filmavimo kameras!“ Matyt, Obanga yra vežiojės ir operatorių.

Tą pačią akimirką, kai didžiulė katė šoko pirmyn, visas antilopių būrys metėsi į kitą pusę, irgi šuoliais. Tik antilopės šokinėja aukščiau ir nušoka toliau už katiną. Obanga aiškina: joms tai nepadeda greičiau bėgti, bet jos rodo gepardui – tu, vyruti, nieko nepeši. Mes jaunos, sveikos. Neeikvok jėgų.

Gepardas – greičiausias Afrikos plėšrūnas. Gal per ilgą laiką ir pavytų grobį, bet ilgai lenktyniausi nepajėgia. Po keliolikos minučių turi sustoti atsikvėpti. Per žiūronus matome – taip ir nutinka. Katinas atsigulė tarp žolių. Antilopių būrys irgi sustojo – per saugų atstumą nuo plėšrūno. Ir vėl skabo žolytę.

Antilopių banda turi savo ganyklas, gepardas – savo bandą. Beveik kaip piemuo. Kelis kartus per dieną ją pagąsdina, pavaiko. Jeigu kuri antilopė atsiliks nuo būrio, – senesnė, sužeista ar nuo patelės nutols jauniklis, – taps savanos katino ir jo vaikų pietumis.

Atsistoję ant visureigio sėdynių vienas kitam rodome kitą antilopių būrį. Kaip nedideli jaučiai, tik su kupra ir barzda. Nelabai draugiškai į mus žiūri buivolai. Žingsniuoja dramblių vorelė ir keli pavieniai liūdnoki drambliai – patinai.

Mūsų vyrams sužimba akys. Gerai būtų čia atvažiuoti su šautuvu. Net optinio taikiklio nereikėtų. Taptume hemingvėjais. Tegul man

dovanos Nobelio premijos laureatas. Būtent čia, amžinai snieguoto Kilimandžaro kalno papėdėje, Tanzanijoje ir Kenijoje, jis medžiojo. Jam nereikėjo būti nei taikliu šauliu, nei pėdsekiu, nei drąsuoliu.

Kenijoje medžioklės baigėsi prieš keturiasdešimt metų. Dabar negalima įsivežti jokio medžioklinio šautuvo, savanoje negali būti iššautas nė vienas šūvis. Ir maitinti žvėrių negalima, nė duonos kąsnio numesti, nė jokio bejėgio jauniklio užstoti. Nevalia trikdyti natūralios gamtos tėkmės.

Tokios padėties dar niekada nėra buvę. Žvėrys įprato į žmones nereaguoti. Šie nei pavojingi, nei naudingi. Burzgia tuose savo judriuose namukuose, dvokiančius dūmus leidžia, tik tiek. Žvėrimis mes kaip vaiduokliai.

Du mūsų grupės vaikiukai apsiverkė, kai vairuotojas jiems neleido paduoti pro langelį saldainio priartėjusiai pasmalsauti beždžionei su beždžioniuku, įsikibusiu motinai į nugaros gaurus. Negalima. Nes keistum žmogaus santykius su gamta.

Be abejo, ne viskas rožėmis klota. Šaudyti vietiniai nedrįsta, todėl dabar kilpomis slapta žvėris gauda. Net dramblių pagauna. Iltis nupjauna, mėsą valgo. Raganosiams nupjauna ragą. Visoje Azijoje, ypač Kinijoje, vyrai jį naudoja savo tikslams ir moka už jį kelis kartus daugiau negu už tokį patį aukso gabalą. Kvailas prietaras. Tas ragas – susisukę ir sukaulėję šeriai. Buivolus gauda mėšai.

Būna Kenijoje ir tragiškų išimčių. Kartą viename jos nacionalinių parkų liūtai sudraskė du prižiūrėtojus, vyrą ir moterį. Niekas nežino kodėl. Liūtai protingi padarai, jie suprato, kad pasielgė negerai, ėmė bėgti nuo žmonių, išsislapstė. Bet jau buvo pasmerkti. Negalėjai susėkti, kuris ar kurie iš dvidešimt septynių tame parke gyvenusių liūtų paragavo žmogaus kraujo. Tiems keliems paragavusiems jis galėjo patikti ir jie galėjo pradėti medžioti žmones. Buvo nutarta rasti ir nušauti visus dvidešimt septynis. Į jų vietą iš Namibijos buvo atvežti ir parke paleisti kiti dvidešimt septyni liūtai ir liūtės.

Namibijoje, Ugandoje, Botsvanoje, Tanzanijoje medžioklė leidžiama. Tik ji virtusi karikatūra ir atiduota milijonieriams ir karaliukams.

Inspektoriai parenka žvėrį. Paprastai – persenusį patiną. Auka atvaroma arba „medžiotojas“ nuvežamas ten, iš kur patogiau šauti.

Iš Lietuvos irgi ten kartais važiuojama. Kainos tokios: už dramblių 50 tūkstančių dolerių, už liūtą – 30 tūkstančių. Už tuos pinigus veisiami žvėrys.

Užtat tose šalyse žvėrys nelabai prisileidžia turistus. Man labiau patinka Kenijos sistema.

Dar pusvalandį pavažiavę pamatėme pirmą žmogų. Važiuome lyguma, bet atrodė, kad jis stovi ant pakylos – toks aukštas ir liesas. Raudonas languotas sijonas, raudona žaliais langučiais skraistė nuo peties iki kulnų, plikai nuskusta juoda galva ir ilga lazda. Netoliese ganėsi karvių banda. Masajas ją saugo.

Mes važiuojame į jų kaimą. Programos dalis. Dar Vilniuje kelionių agentūra iškėlė sąlygą Kenijos firmai, kad kaimas nebūtų turistų išvažinėtas.

Prie vartų mūsų jau laukė būrelis jaunų vyrų. Visi apsilkę raudonai, truputis žalių, mėlynų dryžių arba langelių. Paskui sužinojau, kad vyrai turi raudonai rengtis. Tai drąsuolių spalva. Jie droviai šypsojosi, nežinojo, ar atkišti ranką paspausti, ar ją slėpti, nematėm jokių stalelių su afrikietiškais suvenyrais, supratau, kad gal ir tikrai mes ne parodomajame kaime.

Jų vyresnysis Lusengė pakvietė užėiti. Visi neblogai kalba angliškai. Įtarimai, kad čia gal jų Rumšiškės, išgaravo vos įžengus pro vartus į kaimą. Karvių, ožkų, avių mėšlo ir šlapimo pelkė. Išėginiai mūsų bateliai, ypač moterų, susiruošusių į užsienį, suklimpo iki čiurnų.

Viskas paprasta ir suprantama, jeigu neraukai nosies.

Kaimas – apskritimo plano, apjuostas akacijų ir kitų ilgaspyglių šakų tvora. Nuo žvėrių. Vartai vieni. Vakare bandos sugenamos į kaimą, rytą išgenamos. Kaip nebus pelkė. Grindinio negrįsi dar ir todėl, kad kas kelerius metus kaimas keliasi į kitą vietą – dėl ganyklų ir todėl, kad termitai sugraūžia namus.

Grupė išsibarstė po kaimą, žmonės patys viską apžiūrinėja. Ir gerai. Nes namai visi mažiukai, gal pusantro metro aukščio, du kam-

bariukai po porą žingsnių pločio. Masajai vienoje patalpoje nakčiai uždaro veršiukus, ožkytes, ėriukus, kitame kambaryje patys miega, valgo. Virykla irgi ten.

Namus vyras su žmona stato kartu. Vyras krūmynuose prirenka ar prikerta ilgesnių šakų, susmaigsto į žemę, perpina smulkesnėmis, ir jo darbas baigtas. Moteris daro paplotėlius iš karvių mėšlo, šlapimo, pelenų, jais apklijuoja rėmą – ir namas gatavas. Anga įeiti tik viena, ji visai žema. Jeigu naktį galvijas sumanys apsilankyti arba nekviestas svečias brausis, jam galima kaukštelėti į kaktą. Jeigu nesi pasipūtęs kaip povas ir neturi išankstinės nuomonės, patiki, kad labai keisti dalykai svetimose kultūrose turi priežastį tokie būti.

Masajai nestato namų iš plytų, jų kraštuose neauga medžiai, nėra nei molio, nei plytinių. Be to, jie klajokliai: nuganę vieną savanos plotą, ieško kito. Termitai – Dievo rykštė Afrikai ir visai plačiai juostai aplink Žemę abipus pusiaujo – suris supintas šakas ir net karvių mėšlą. Turtingesnėse šalyse, tarkim, Naujojoje Zelandijoje arba Australijoje, termitų užpultas namas gali būti sudegintas su visais baldais. Draudimas išmokės kompensaciją, ir statyk naują.

Masajų namai pigesni, todėl ir išeitis paprasta.

Afrikoje ponios ir panelės mėgsta vaikščioti be viršutinio aprėdo, bent jau kaimo vietovėse, ir niekam nerūpi, ar jų pieno liaukos suglebusios, ar styro atsikišusios kaip cerkvės bokštai. Nes karšta. Ir šokant vaizdingiau. Kai popiežius Jonas Paulius II lankėsi Afrikoje (ir ne kartą), jo garbei tūkstančiai iki pusės nuogų moterų šoko afrikietiškus šokius. Popiežius joms plojo ir prisimerkęs šypsojosi.

Štai turkanų genties panelė. Irgi Rytų Afrika. Į apatinę lūpą įstatytas molinis dviejų delnų dydžio diskas, todėl lūpa nukarusi iki krūtinės. Disko ištempta lūpa, rodos, tuoj perplyš. Vienoje ausyje auskaras – buivolo ragas, kitoje pakabintas mokyklinis didinamasis stiklas.

„Ai-ai! – už galvos stveriasi kai kurios europietės, – koks barbarizmas!“

Pagal Afrikos standartus tokia kolekcija kiek senamadiška. Bet ji turi tikslą.

Pirma, atkreips visų dėmesį. O kuri moteris to nenori? Antra, tai jos vizitinė, jos pranešimas aplinkai: „Aš kantri ir visai nebijau skausmo! Galėsiu gimdyti daug kartų! Ir esu išradinga!“

Todėl ir daugelis kitų genties mergaičių pačios prašo tokios operacijos. Ji skausminga. Žynys praduria apatinę lūpą iš dantų pusės, įstato kokį nors daiktą ir jį palieka lūpoje. Kai žaizda apgyja, įstato kitą, didesnę daiktą, geriausia kniedę su sriegiais, ir užveržia iš išorės. Taip didina skylę lūpoje, kol į ją galima bus įstatyti lėkštutę.

O ar mūsų moterys nevi visą gyvenimą aukštakulnių? Dukra dar mažytė jau mėgina kaukšėti mamos bateliais. O kojinės net per vidurvasario karštį? Visokie laikikliai? Visokie dažai ir pudros? Ką jau kalbėti apie plastines operacijas, implantus ir botokšą įvairiausiose kūno vietose. Bravo! Juk vyrai žiopiai, kitaip nepastebėtų gražuolės.

Jeigu afrikietė išsiskiria, tada diską iš lūpos turi išsiimti. Tai irgi skausmas, ir lieka vėpsoti lūpa su plačia kaip delnas skylė. Moterys širsta. Sako, vyrai tokią taisyklę tyčia sugalvojo, kad moterį nuo skyrybų atgrasytų.

Vyrai, drabužių kaimuose irgi beveik nevilkintys, vyriškumą pabrėžia panašiai. Jeigu plaukai nenuskusti, dažnai juos puošia pora plunksnų. Taip skelbiama: „Aš karys.“ Per įvesdinimo į vyrus ceremoniją jie paprašo žynio išraižyti nugarą ir pilvą taip, kad užgijus primintų krokodilo odą. Ausį prasiduria ne tik auskarams įverti, tiesiog daro kelias dideles skylės. Jos ne dėl grožio. Čia pranešimas: „Matote, koks aš kantrus! Skausmo visai nebijau!“

Yra šimtai puošmenų ir savo vertės įrodymo būdų. Jie kur kas pigesni negu audinių kailiniai ar naujas BMW visureigis.

Masajų bakūžėje smarvės nejauti. Mėšlas, kuriuo apdrėbtos sienos, seniai išdžiūvęs. Paprasčiau nevaišinti. Lusengė linktelėjo galvą, suprato. Valgyti jų maistą mes negalėtume. Masajų vyrai, kai jais tampa per įvesdinimo šventę, iki gyvenimo pabaigos valgo tik karvių mėsą, dažnai – žalią, užsigeria pienu, sumaišytu su karvių krauju, dar varškę ir sviestą. Nieko daugiau. Esą labai sveika. Neserga nei virškinimo, nei širdies ligomis ir ilgai gyvena.

Kuo Kenija įdomi?

Buvusi Anglijos kolonija išsikovojo nepriklausomybę dviem etapais. 1952–1960 metais vyko kruvinas Mau Mau sukilimas, oficialiai skelbiama, kad žuvo 12 tūkstančių vietos gyventojų, nors aukų būta daugiau. Sukilimą britai nuslopino, bet greitai išsikraustė.

Nepriklausomybė atėjo nelengvai. Mau Mau sukilime pirmu smuiku griežė kikujų gentis, bet dalyvavo ir kitos. Britai atsiuntė savo parašutininkus, sukilėliai degino baltųjų fermas, žūdavo ir fermerių. Londonas suprato, kad kariauti jam neapsimoka. Sumokėjo fermeriams tiek, kiek jų ūkiai daugmaž kainavo, surinko visus baltuosius fermerius ir išsivežė.

Naujosios Kenijos vyriausybės nariai neturėjo valstybės valdymo patirties, kai kurie buvo ir menko išsilavinimo. Kaip valdyti šalį, kurioje gyvena 89 tautos, kiekviena kalba savo kalba, tikėjimas ir paprotinė teisė įvairiausia? Visus suvesti į vieną? Britai bandė. Jiems nepavyko. Vėl mėginti – kiltų nauji maištai ir kovos tarp genčių.

Kalbos klausimas buvo išspręstas paprastai. Gentyse kalbama ir mokyklose dėstoma tos genties kalba – jeigu tik įmanoma. O valstybinės kalbos dvi – anglų ir suahelių. Ši kilusi iš bantų, bendra visos Rytų Afrikos kalba.

Džomo Kenijata (*Jomo Kenyatha*) ir jo šalininkai žinojo, kad jų tautiečiai ne bukalgalviai, kaip kolonizatoriai tvirtino. Kol arabai ir baltadžiai Afrikoje nepradėjo vergų medžioklės, vietos gentys, miestai, karalystės gyveno taikiau negu to meto Europa. Ir neblogai vertėsi. Viskas suiro, kai baltieji – britai, prancūzai, belgai, portugalai, vokiečiai, ispanai – išsidalijo Afrikos žemes nekreipdami dėmesio į gentis. Savo poreikiams statė miestus ir kasyklas, tiesė kelius ir geležinkelius.

Nepriklausoma Kenija nusprendė gerbti genčių sanklodą, net ją sutvirtinti, papročius irgi išsaugoti. Buvo nutarta nieko nekeisti. Tegul visos gentys tvarkosi kaip išmano. Svetimų vėjų negaudyti, o būdingą juodaodžiams ištvermę ir kietumą nukreipti į mokslą.

Tai buvo šūvis į dešimtuką.

Kenija ir modernėja, ir išlieka savimi. Kaip Japonija. Nors konfliktų, žmogiškų dramų netrūksta, vis dėlto jų dabar kur kas mažiau.

Todėl kai mus pasitikti išėjęs vyras, – raudona toga ant raudonos suknelės, žali, mėlyni, geltoni langučiai, ietis rankoje, ausyse po kelias skylės, pirštus galėtųm prakišti, – prabilo standartine BBC anglų kalba, su visomis mandagumo, bet be nusižeminimo anglų džentelmeno formuluotėmis, pamaniau, kad sapnuoju.

Pirmas mano klausimas buvo, iš kur tokia puiki anglų kalba.

– Koledžą baigiau.

– Kur tas koledžas? – paklausiau slėpdamas įtarumą.

– Rajono centre.

Pamatęs, kad vis dar nesusigaudau, paaiškino:

– Kas rytą geltonas autobusiukas surenka vaikus, o po pietų parveža.

Lietuvoje tokią mokyklą vadintume vidurine, bet svarbu ne pavadinimas.

Ne visi kaimelio gyventojai gerai kalbėjo angliškai – moterys silpniau. Paskui sužinojau: jos išteka dvylikos trylikos metų. Kokia dar mokykla?

Kai paklausti, iš kur mes, atsakėme, kad iš Lietuvos, pasišnabždėjo ir gana greitai pasakė: „Vilnius.“ Ir mūsų nepriklausomybės atkūrimo metus išbeldė.

Prancūzijoje būtų pasakę „rusai“.

Moterys sustojo už kaimelio aptvaro į ratelį ir ėmė tęsiamai dainuoti, man pasirodė – liūdnas dainas. Buvo aišku, kodėl ne pačiame kaime, – naktį į jį parvaromi gyvuliai ir jame marmalynė. Išėjo iš kaimo ir jauni vyrai, visi kariai – visi su ietimis arba ilgomis nušlifuotomis piemenų lazdomis. Jie pritarė moterims, tik kita tonacija.

Parodė savo žaidimus.

Vyrai, sustoję pusračiu, rankos prispaustos prie šlaunų, šokinėja kuo aukščiau į viršų. Merginos kvatojasi, bet stebi labai smalsiai. Tai masajų flirtas. Aukščiausiai iššokusieji pelnys daugiausia panelių palankumo. Turbūt dauguma sporto šakų žmonijos aušroje iš panašaus reikalo atsirado.

Masajai kvietė ir mus pasivaržyti. Mes lietuviai – mielai sutikome.

Bet kur ten!

Masajai niekada ir niekur nesėdi, namie nei kėdžių, nei rąstgalių neturi. Bet kokia mediena moterų tuoj pat sukūrenama valgiui gaminti. O mūsų grupė penkias valandas lėktuve sėdėjo, paskui visureigiuose, sėdmenys bene svarbiausia mūsų kūno vieta. Jeigu apsigyventume Masajų Maroje, liktume viengungiai. Masajų kojos ir rankos ilgos, visi liekni kaip nendrės, aukšti – vyrų ūgis bus kokie 180 centimetrų.

Buvo aišku, kad šis kaimas tikrai ne jų Rumšiškės. Gyvena žmonės, šeimos, auginami galvijai. Bet mes ir ne pirmi lankytojai. Vairuotojas Obanga man pašnabždėjo, kad masajams neduotume pinigų ar kokių nors dovanėlių, kitaip negražu būtų prašyti ką nors padaryti – pašokti ar nusifotografuoti kartu. Jie įsižeistų, suprastų esą samdomi ir su ponia mestų dovanas ar pinigus ant žemės. Va štai išvykstant – jeigu patys surinksime ir jiems ką nors įteiksime, tai jau būsianti dovana.

Jų pasiūlymo dalyvauti bėgimo lenktynėse nepriėmėm. Būtų buvę kaip plaukimo lenktynės su žuvim. Kartą pasiūliau masajui (jau per kitą kelionę) jį pavėžėti – mums buvo pakeliui. Jis atsakė: „Tai kad man netoli, tik trisdešimt kilometrų. Nueisiu.“

Bet pamėtyti ietį – į taikinį ir kas toliau numes – leidau. Rezultatai vis tiek buvo liūdni. Į taikinį nė vienas nepataikėme, o į toli irgi numetėme tik pusę to ką jie.

Nieko nuostabaus. Masajai gyvena ir gyvulius gano rezervate. Šaudyti ten draudžiama. Bet jeigu liūtas arba gepardas puola juos ar gyvulius, jie turi teisę prisidengti skydu ir nudobti žvėrį ietim. Paskui visi būrio vyrai giriasi, kad būtent jis nudobė, nes dabintis papuošalais iš liūto karčių gali tik tas, kas jį nukovė. Tačiau kaip nustatyti, kuris vyras naktį tankiuose krūmynuose buvo tas laimingasis. O ietį visi jie valdo puikiai.

Mūsų suvalkiečiai dviejų pralaimėjimų iš eilės pakęsti negalėjo. Jų daugmaž seniūnas Kazimieras, jis irgi buvo gal metro devyniasdešimties, o apimtis liudijo, kad sunaikinęs ne vieną statinaitę alaus, pasiūlė susigrumti pilvais.

Ir paaiškino taisykles, kurias čia pat sugalvojo.

Prieš Kazimierą atsistojo Lembris. Pliaukštelėjus delnais, abudu pašoko ir trenkė vienas į kitą pilvais.

Lembris ataturstas nulėkė gal penkis metrus ir pargriuvo. Kazimieras stovėjo vietoje, nepajudėjęs kaip katedros kolona.

Subėgo visas kaimas. Moterys kvatojosi, burnas delnais prisidengusios, vaikai klykė ir šokinėjo iš džiaugsmo.

Lembris ir Kazimieras stojo dar kartą. Toks pat rezultatas. Masajas nulėkė dar toliau.

Į kovą šoko antra pora. Vėl Suvalkija laimėjo. Trečią. Rezultatas nesikeitė.

Ketvirtos poros paprašiau nestoti. Nes paibelis žino, kaip tokia kova atsilies virškinant maistą. Bet džiaugsmas buvo visuotinis.

Pramogų masajams savanoje nelabai daug. Nei televizijos, nei kino. Apie tokią linksmą kovą su baltaisias paskui pasakos ir giesmes giedos daug metų. Mūsiškiai irgi buvo patenkinti. Svetimoje aikštėje nelikome nugalėti.

Nakvoti važiavome į palapinių viešbutį savanos pakraštyje, už kurių keturiasdešimties kilometrų. Kitą rytą palikau grupę pailsėti ir iš atviros terasos stebėti hipopotamų ir krokodilų gyvenimo upėje. Paprašiau, kad Obanga vėl nuvežtų mane pas masajus. Buvau sutaręs su Lusenge. Reikėjo pasikalbėti.

Teko pavažinėti po laukus, kol suradome jį ir jo bandą.

Masajų gyvenime, pasakoja Lusengė, karvės – viskas. Laiko ožkas, avis, bet šios ne tokios svarbios. Beje, karvės nesipriešina, kai iš jų kasdien imama apie puslitris kraujo. Masajai žino, kur įpjauti ir kaip užklijuoti. „Iš mūsų juokiasi, kad mes perkame žmonas, – ramiai pasakojo Lusengė. – Teisybė.“

Jo veidas be jokios išraiškos, tarsi romėnų karžygio statulos. Paaikino, kad tai mokestis šeimai, kuri išaugino merginą, o ji dirbs kitoje šeimoje. Moteris, už kurių nebuvo sumokėtas kraitis, naujoje šeimoje nesijautų iš tikro ištekėjusi. Kraitis liudija jaunikio meilę ir jo pagarbą nuotakos tėvams, visai jos giminei. Derybos dėl kraičio dydžio vyksta kaip Žemaitės laikų Lietuvoje, tik čia kartais trunka kelis mėnesius. Šeimos kūrimas apipintas visokiomis taisyklėmis ir papročiais, mums sunku būtų susigaudyti. Už nuotaką, išsaugojusią nekaltybę, reikia mokėti papildomą mokestį. Po vestuvių nakties sukruvintą paklodę

jaunikis neša naujos žmonos bobutei – kodėl bobutei, nežinau, – ir jai dovanuoja ožką. Labai linksma.

2000 metais tuometinis Amerikos prezidentas Bilas Klintonas (*Clinton*) su žmona Hilari ir dukra Čelsi su oficialiu vizitu atvyko į Keniją. Panelė Čelsi taip patiko vietos universiteto studentui Godvinui Kipkemoi Čepkugorui, kad jis paprašė už jo tekėti, nors ją buvo matęs tik per televizorių. Ir pasiūlė jos tėvams kraitį – dvidešimt karvių ir keturiasdešimt ožkų. Daug. Labai gera kaina.

Godvinas nebuvo koks tamsuolis, o universiteto studentas. Oficialų piršlybų laišką jis perdavė per JAV ambasadorių Nairobyje. Tačiau laiškas, matyt, kur nors nusimetė. Godvinas atsakymo negavo. Todėl kai 2009 metais ponia Hilari vėl lankėsi Kenijoje, Godvinas, tada jau trisdešimt devynerių ir nedidelės parduotuvės savininkas, sugebėjo gauti audienciją pas ją ir pakartojo savo pasiūlymą. Ponia – ji tada buvo JAV valstybės sekretorė – mandagiai išklausė ir atsakė, kad Čelsi jau subrendusi, todėl pagal Amerikos papročius ji pati renkasi jaunikį.

Beveik visos Afrikos šalys pripažįsta daugpatystę, kaip ir arabų šalys. Kai Kenijos parlamentas oficialiai priėmė tokį įstatymą, tai buvo kaip įžiebtai gatvių žiburius vidury dienos. Daugpatystė Kenijoje ne tik plačiai praktikuojama, bet ir labai gerbiama.

Ar moterims patinka poligamija? Nemačiau, kad labai džiaugtųsi, nors yra išlygų ir moters naudai. Vyras gali parsivesti naują žmoną tik atsiklausęs pirmosios žmonos leidimo. Naujajai privalo pastatyti atskirą namelį.

Kartą viešėdamas pas masajus mačiau būrelį jaunų moterų – dirbo ir niūniavo. Paprašiau Lusengės išversti. Nelabai norėjo, lyg ir varžėsi, bet galų gale sutiko.

Tekék, Malazi,

Tekék, širdele.

Būsi aštunta.

Čiūčiuosi liūliuosi

Svetimus kūdikius.

Viešbučio, kuriame kartą apsistojome, registratorė buvo masajė. Supratau, nes du priekiniai apatiniai dantys buvo išlupti. Taip daro ir kai kurios kitos Afrikos gentys. Kad ir kiek klausinėjau, kodėl taip daroma, atsakymai būdavo migloti. Tarsi seksualiniais sumetimais, tarsi tam, kad apalpus būtų galima vaistų duoti.

Nemačiau, kad afrikietės dažnai alptų. Bet net lėktuve iš Londono į Nairobį dailios palydovės afrikietės du priekiniai dantys buvo išmušti. Kalbėdama su europiečiu ji stengėsi apatinės lūpos nenuleisti. Švarplės nerodyti.

Viešbučio registratorės paklausiau, ar seniai ji lankėsi savo kaime.

– O, jau penkeri metai jame nebuvo.

– Kodėl?

– Nenoriu. Tėvai tuoj pat parduotų už dešimt karvių. Su jaunikiu jau derėjosi.

